

Foto: Knut Vårum, Rissa

HUNDEKJEKSMANUAL

"Hoinnsleikaksjonen"

Skrevet av Siv Nilsen, NLR Sør-Trøndelag. Revidert 26.06.17.

Hundekjeksaksjon

Kanter som grenser til dyrka mark er ofte næringsrike, til dels vanskelig å slå og domineres av høytvoksende ugrasarter. På Fosen og i Agdenes er det oftest hundekjeks som dominerer som det ”høytvoksende ugraset”. Det er ofte fare for spredning av ugras fra kantsoner til åker og eng. Et viktig ledd for å unngå unødvendig bruk av kjemiske plantevernmidler i åker og eng, er å bekjempe ugras i kantsonene. Bekjemping av ugras i kantsoner bør gjøres mekanisk (slått og/eller beite) fordi denne metoden fremmer det stedege biologiske mangfoldet. I mange kanter er det stort biologisk mangfold, og noen steder kan det også være sjeldne arter. Tidligere ble kantene slått som et ledd i innhøstinga av fôr. Dette er ikke lengre vanlig, og vi står derfor overfor en utfordring når det gjelder å bekjempe høytvoksende planter som f.eks hundekjeks.

Gårdbrukere, entreprenører, fylkesmenn, landbrukskontor, Statens vegvesen og Norsk Landbruksrådgiving Sør-Trøndelag startet i 2007 et samarbeid for å bekjempe hundkjeks langs veikanter som grenser inn mot dyrka mark. Aksjonen hadde følgende visjon: **Skabelonens Siste Sommer!** Dessverre sliter vi fremdeles med hundekjeks i 2017. For å få oppfylt visjonen trenger vi hjelp fra alle aktører! Telefoner, brev og e-poster har gått på kryss og tvers for å få avklart formaliteter og komme fram med kunnskap om bekjempelse av hundkjeks.

Konklusjonen er at mekanisk bekjemping er det mest aktuelle tiltaket. Her gjelder det å komme fram til gode rutiner for kantslått. Vi oppfordrer alle involverte til å gjøre sitt beste for at kanter blir slått til rett tid i år: Slå kantene før hundkjeksa blomstrer, og helst minst tre ganger i løpet av sommeren. Det er også viktig å slå kanten i hele dens bredde allerede ved første slått. Det er også veldig viktig å unngå å gjødsle kantene. Bruk kantfunksjonen på mineralgjødselsprederen, og unngå å spre husdyrgjødsel i kantene. For mer informasjon om hundekjeks kan Bioforsk sine nettsider anbefales:

http://www.bioforsk.no/ikbViewer/page/prosjekt/hovedtema?p_dimension_id=22372&p_menu_id=22387&p_sub_id=22373&p_dim2=22374 eller google på søkeordene Hundekjeks og Bioforsk.

Hvem slår hvilke kanter?

Private veier: Her er det grunneier som må sørge for kantslått. Hvis han/hun mangler eget utstyr til kantslått kan entreprenører leies inn. I enkelte kommuner kan en søke om SMIL-midler til kantslått. En må søke i forkant av kantslått. Kontakt kommunen/landbrukskontoret for mer informasjon. Det kan også brukes skogavgiftsmidler til kantslått langs private skogveier.

Kommunale veier: Her er det kommunen som har ansvaret for kantslått. Vi oppfordrer kommunene til å være på hugget og slå kantene til rett tid.

Riks- og fylkesveier: Her er det Statens vegvesen som har ansvaret for kantslått og som har kontrakt med entreprenører. Antall slåtter, slåttetidspunkt og slåttebredde er beskrevet i Driftskontraktene mellom Statens vegvesen og entreprenør. Entreprenør som har kontrakten benytter ofte underentreprenører som f.eks Bygdeservice eller andre lokale maskinentreprenører. Statens vegvesen eier normalt veikantene fra 3 - 5 m fra veiskulder. Ved lange skråninger/skjæringer, eier de hele skråninga + 1m utenfor skråningsfot/skjæringstopp.

Botanikk

Hvordan skille mellom hundekjeks (ugras) og karve (krydderurt)? Begge vokser i trønderske veikanter.

Hundekjeks

Hundekjeks tilhører skjermplantefamilien. Hundekjeks har hvite blomster og blomstrer i månedskiftet mai/juni. Den blomstrer vanligvis i det tredje eller fjerde leveåret og setter da frø. Frøene lever heldigvis ikke lenge i jorda, kanskje bare opp mot ca 7 år. Hundekjeks sprer seg effektivt med frø, og ved hjelp av sideskudd fra roten som danner nye planter (rosetter).

Figur 1: Hundekjeks like før blomstring

Karve

Forveksling: Hundekjeks kan forveksles med karve. Karve er en mindre slektning som også vokser i veikanter. Karve har mer oppflike blad og hvit til lys rosa blomster.

Figur 2: Fv. Blomst av hundekjeks, blad av hundekjeks, blad av karve og blomst av karve.

Sibirbjønnekjeks

Sibirbjønnekjeks tilhører skjermplantefamilien, det samme som hundekjeks. Sibirbjønnekjeks er to- til flerårig og blomstrer fra juni til september. I motsetning til hundekjeks er sibirbjønnekjeks i stand til å blomstre etter hver slått. Blomstene er gul-grønne og planten blir 0,5 - 1,5 meter høy. Stilk og blad er stivhårete. Plantesafta lukter stramt og gir utslett i huden ved eksponering av sollys.

Foreløpig mangler vi kunnskap til å anbefale bekjempingsmetode, men flere gangers slått ser ut til å hemme høydeveksten til planta. Det er viktig å unngå frøspredning, og slått bør skje før frøsetting. Sibirbjønnekjeks bør tas på alvor da den er aggressiv og sprer seg fort langs veikantene. Slektningen kystbjønnekjeks har hvite blomster, men ligner ellers veldig på sibirbjønnekjeks.

Figur 3 Sibirbjønnekjeks og noen kystbjønnekjeks

Mekanisk bekjemping/slått

Mot hundekjeks

Det er gjort flere studier og forsøk på hundekjeks. Norsk Landbruksrådgiving Sør-Trøndelag hadde i samarbeid med Bioforsk Midt-Norge, Kvithamar, et forsøksfelt i Lysøysund der vi så på virkningen av ulike slåttetidspunkt på ugras i veikanter, deriblant hundekjeks. Forsøket ble påbegynt i 2004 og avsluttet i 2009. I forbindelse med forsøksfeltet er det også gjort en litteraturstudie på hundekjeks og en på bjønnekjeks. Bioforsk har i tillegg et eget prosjekt om hundekjeks som fremdeles pågår. På bakgrunn av de samlede erfaringene fra disse prosjektene anbefales det:

- Flere gjentatte slåtter i løpet av sesongen og over flere år. Minst 3-5 slåtter pr år.
- Det er vanskelig å anbefale noe fast tidspunkt for slått, men dette må tilpasses utviklingsstadiet til planten. Mest optimalt er slått mellom rosettstadiet og før blomstring. Sein kantslått (etter full blomstring) frarådes.
- Graset bør fjernes etter slått
- Gjødseiltilførsel til kantene bør unngås.
- Bekjempelse av hundekjeks i veikanter ved hjelp av plantevernmidler anbefales ikke fordi dette vil slå negativt ut på det biologiske mangfoldet forøvrig.

Det er viktig at den første slåtten skjer før frøsetting for å **unngå spredning av frø**, og før blomstring for å **unngå dannning av siderosetter**. I praksis vil dette si at førsteslåtten bør skje mellom midten av

mai og starten av juni. Begynn å slå reine områder før ureine slik at eventuelle ugrasfrø ikke spres til nye områder. Rengjør slåtteutstyret etter bruk for å hindre frøspredning.

Bruk av plantevernmidler i veikant som grenser inn mot dyrka mark

Bruk av plantevernmidler er generelt **ikke** anbefalt som bekjempingsmiddel i kantsoner mot disse vekstene, da de har negativ innvirkning på det øvrige plante- og dyrelivet slik at ønskede arter dermed kan forsvinne.

Bruk av plantevernmidler i kantsoner reguleres av følgende regelverk:

- **Forskrift om plantevernmidler - § 18**
I utgangspunktet IKKE tillatt med sprøyting i kantsonene
- **Forskrift om produksjonstilskudd i jordbruket - § 8**
Sprøyting KAN skje også i kantsonene på nærmere angitte vilkår

Hvis det ikke er annen utvei og det sprøytes, regnes det ikke som vanlig skjøtsel og en må:

- **innhente tillatelse fra kommunen.**
- **Fylle ut sprøytejournal med begrunnelse for at sprøyting var nødvendig**

Husk at i vegkanter kan det biologiske mangfoldet være stort, og dette bør en ha god oversikt over før en tenker på å sprøyte! Sprøyting bør være "siste utvei". Norsk Landbruksrådgiving Trøndelag kan om ønskelig bistå med å utarbeide en bekjempningsplan.

Framgangsmåte hvis bruk av plantevernmidler er siste utvei:

- Se etter om kantsonen inneholder plantearter som er sjeldne eller som er verdifulle for det biologiske mangfoldet. Hvis ja; ikke sprøyt.
- Hvis nei; Er hundekjeks på rosettstadiet? Hvis nei: ikke sprøyt.
- Hvis ja: Ring kommunen og avklar om det er greit at du sprøyter kantsonen.

Valg av middel

Mot **hundekjeks**: F.eks Harmony 50 SX m/klebemiddel. NB: Glyfosat som f.eks Roundup har ikke fullgod virkning og anbefales ikke mot hundekjeks. Tidspunkt for sprøyting: når hundekjeks har dannet rosetter, da er sjansen størst for å drepe flere generasjoner hundekjeks. Sprøyt ikke store blomstrende planter, de vil uansett dø samme år og sprøyting er derfor bortkastet.

Mot **sibirbjønnekjeks/kystbjønnekjeks**: Her har vi få forsøksresultater å støtte oss til, men Harmony 50 SX har trolig tilfredsstillende virkning mot sibirbjønnekjeks.

Etter sprøyting

Det kan bli flekker med bar jord etter sprøyting. Vi har fått mange spørsmål om en kan så i disse flekkene. Som oftest vil det ikke være behov for isåing fordi jorda inneholder frø fra stedege arter som vil spire fram. Hvis en allikevel velger å så i nytt frø, er det noen tips her:

- **Bruk av stedegent høy som frøkilde i veikanter:**

Ved bruk av høy (med frø!) fra lokale og tradisjonelle slåttemarken som frøkilde vil man sikre at lokale arter etableres i veikantene. Høyet spres da utover veiskjæringen i et tynt lag, og får ligge noen dager før det rakes sammen og fjernes.

- **Noen kommentarer om frøblandinger til veikanter:**

Basert på utdrag fra: "Notat utarbeidet av Trygve S. Almlid og Ann Norderhaug (Plante-forsk) i mai/juni 2005 i forbindelse med revisjon av Statens vegvesens prosesskode"

- Veikantene i Norge representerer viktige habitat og spredningsnettverk for det biologiske mangfoldet.
  - Bruk av ulike typer frøblandinger i veikantene vil derfor ha stor påvirkning på det biologiske mangfoldet.
  - Ved etablering og skjøtsel av veikanter er det viktig at man tar hensyn til det mangfold som veikantene representerer og ikke prøver å gjøre dem til ensartet habitat. Av og til vil det være nødvendig å så inn frø for å hindre erosjon og sikre en noenlunde rask etablering av plantedekke langs veikantene.
  - Ved sammensetning av frøblandinger bør man, av hensyn til det biologiske mangfoldet, unngå fremmede arter som kan spre seg på bekostning av den hjemlige floraen. Innenfor den enkelte art bør man i tillegg i størst mulig grad basere seg på lokale stedegne populasjoner. Problemet med flere av de eksisterende frøblandingene er nettopp det at de inneholder slike "fremmede" arter som naturlig ikke hører til i disse habitatene.
  - Flere av de eksisterende "naturfrøblandingene" (bl.a. fra Felleskjøpet, Norgesfôr og LOG) inneholder for eksempel stivsvingel – dette er en kraftigvoksende svingelart egnet for tørre, næringsfattige og solvendte skråninger. Arten er opprinnelig ikke viltvoksende i Norge, men har spredt seg etter såing og finnes i dag på Østlandet. Altså ingen naturlig art for veiskjøringene på Fosen!
  - Raigras og blodkløver inngår også i disse frøblandingene og er ikke naturlige arter å så inn i slike kanter.
- **Andre leverandører av frø og frøblandinger:**
Ved ønske om innsåing av mer urterike frøblandinger leverer blant annet firmaet " Midt Norsk blomsterengfrø" <http://www.blomsterengfro.com/205329976> frø fra Midt-Norge. Videre tilbyr "Agrokon-sult" urterike blandinger (www.agrokonsult.no). De tilbyr blant annet frøblandingen Balder (fagerklokke er her en av de artene som ikke hører naturlig til i Trøndelag, og hanekam krever fuktigere forhold enn de øvrige artene!). Frø av enkeltarter kan også bestilles herfra.

Eksempel

Plantevern – dokumentasjon

Side 12 i Planteproduksjon og miljø

Dato/tid	Problem/skadedgjørere	Plantevernmiddel	Dosering
20.05.13	Hundekjeks er dominerende	Harmony 50 SX + DP-klebemiddel	3,3 g pr daa + 10 ml pr 20 l vann

[Link plantevernjournal på hjemmesidene](#)

